

пропорціонально зависит от разработанной ими стратегии внедрения и использования нейромаркетинга.

Список использованных источников:

1. Акунич М. Нейромаркетинг и... // Официальный сайт «Энциклопедия маркетинга» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.marketing.spb.ru/libaround/science/neuro_&.htm
2. Арндт Трайндл. Нейромаркетинг. Визуализация эмоций. М.: Альпина Паблишер, 2016. 112 с.
3. Барден Ф. Взлом маркетинга. Наука о том, почему мы покупаем / Пер. с англ. Антипкина И. М.: Издательство Манн, Иванов и Фербер, 2015
4. Докинз Ричард. Эгоистичный ген. 1976
5. Дуглас Ван Прает Бессознательный брендинг. Использование в маркетинге новейших достижений нейробиологии / Пер. с англ. Гольдберг Ю. М.: Издательство «Азбука-Бизнес», 2014;
6. Дули Р. Нейромаркетинг. Как влиять на подсознание потребителя / Пер. с англ. Рубинчик В. Минск: Издательство Попурри, 2015
7. Дэвид Льюис Нейромаркетинг в действии. Как проникнуть в мозг покупателя / Пер. с англ. Мацковская М. М.: Издательство Манн, Иванов и Фербер, 2015;
8. Дэн Ариели Предсказуемая иррациональность. Скрытые силы, определяющие наши решения / Пер. с англ. Миронов П. М.: Издательство Манн, Иванов и Фербер, 2010
9. Кан Е. Ю. Нейромаркетинг - механизм манипулирования потребителями [Электронный ресурс] / Е. Ю. Кан. – Режим доступа : www.nbv.gov.ua
10. Котлер Основы маркетинга: Пер. с англ./Общ. ред. и вступ. ст. Е. М. Пеньковой. – М.: Прогресс, 1990. – 736 с
11. Колесников А. Нейромаркетинг: новейшие инструменты отождествление бренда [Электронный ресурс] / А. Колесников, Н. Шульгат // Социально-экономические проблемы и государство. — 2011. — Вып. 2 (5).— Режим доступа : <http://sepd.tntu.edu.ua>
12. Линдстром М. Buyology : увлекательное путешествие в мозг современного потребителя. Мартин Линдстром [пер. с англ.]. – М. : Эксмо, 2010. – 240 с.
13. Линдстром М. BRAND Sense. Чувство БРЕНДА. Воздействие на пять органов чувств для создания выдающихся брендов / М. Линдстром. - М.: – Эксмо, 2006. – 272 с.
14. Палахнюк А. Аромат растущих продаж / А.с Палахнюк // Рекламные идеи. – 2005. – № 2. – С. 36-43.
15. Психология цвета в печатной рекламе [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.ukrop.com.ua>
16. Романюх С. Нейромаркетинг. Сила эмоций в противовес отжившим представлениям / С. Романюха // Отдел маркетинга. – 2010. – № 3 – С. 43-48– С. 124 – 126.
17. Рюмшина Л. В. Манипулятивные приемы в рекламе: Учеб. Пособие / Л. В. Рюмшина. – М.; Ростов н / Д: Изд. центр «Март», 2004. – 235 с.
18. Сорока Н. Нейромаркетинг – инструмент изучения потребительских предпочтений в рыночных условиях XXI века / М. Сорока // Материалы научно-практической конференции «Теоретические и прикладные аспекты развития экономики» (г. Тернополь, 18 мая 2011 года). – Тернополь : ТНТУ, 2011
19. Ульяновский Андрей Маркетинговые коммуникации. 28 инструментов миллениума//А.Романюк Изд.: Э.Москва, 2008 – 432с.;
- 20.[Электронный ресурс]- Режим доступа : <https://forinsurer.com/rating/banks/17/3/35/>.
- 21.[Электронный ресурс]- Режим доступа : <http://mediam.by/index.php>.

Рецензент д.е.н., профессор Захарченко В.І.

УДК 336.76

Ніколаєва А.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

**МАКРОЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ У СИСТЕМІ
ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ КРАЇНИ**

У статті систематизовано теоретичні підходи різних наукових напрямів до визначення макроекономічної ролі фінансового ринку. Визначено проблеми вітчизняного фінансового ринку щодо можливостей його позитивного впливу на соціально-економічний розвиток України в сучасних умовах реформування економіки.

Ключові слова: фінансовий ринок, суспільне відтворення, інвестиційний процес, фінансові інститути, кредитний ринок, ринок цінних паперів, реальний сектор економіки.

Nikolaeva A.

MACROECONOMIC VALUE OF THE FINANCIAL MARKET IN THE SYSTEM OF FINANCIAL SUPPORT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

The article systematizes theoretical approaches of various scientific directions to the definition of the macroeconomic role of the financial market. The problems of the domestic financial market regarding the possibilities of its positive influence on the socio-economic development of Ukraine in the current conditions of economic reform are determined.

Key words: financial market, social reproduction, investment process, financial institutions, credit market, securities market, real sector of economy.

Николаева А.Н.

МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ФИНАНСОВОГО РЫНКА В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ

В статье систематизированы теоретические подходы различных научных направлений к определению макроэкономической роли финансового рынка. Определены проблемы отечественного финансового рынка, что касаются его возможностей положительного влияния на социально-экономическое развитие Украины в современных условиях реформирования экономики.

Ключевые слова: финансовый рынок, общественное воспроизводство, инвестиционный процесс, финансовые институты, кредитный рынок, рынок ценных бумаг, реальный сектор экономики.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Фінансовий ринок завжди був невід'ємною складовою соціально-економічної системи, що забезпечує функціонування і зростання національної та регіональних економік країни, концентрацію і централізацію фінансових ресурсів на перспективних напрямках соціально-економічного розвитку територій, збалансованість суспільного відтворення, цивілізоване фінансування дефіциту державного бюджету. Останнім часом значення фінансового ринку в економіці розвинених країн істотно зросло, його стабільне функціонування стало обов'язковою передумовою економічного прогресу, політичної і соціальної рівноваги в суспільстві. З розгортанням процесів фінансової глобалізації фінансовий ринок перетворився на домінуючий фактор розвитку господарської системи, яка впливає на всі її структурні рівні. В умовах сучасного етапу ринкового реформування української економіки дослідження ролі фінансового ринку та його впливу на соціально-економічний розвиток країни набуває все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Результати дослідження макроекономічної ролі фінансового ринку і окремих факторів його впливу на соціально-економічний розвиток знайшли відображення в роботах західних дослідників: Д. Блюма, К. Вікселля, Дж. Гелбрейта, Л. Гітмана, Р. Голдсмита, К. Ерроу, Д.М. Кейнса, Л. Левіна, Р. Лукаса, Г. Марковіца, А. Маршалла, Х. Патріка, А. Пігу, Р. Райана, М. Тейлора, Дж. Тобіна, Ф. Фабоцці, Ю. Фами, С. Фаццарі, Г. Хаббарда, Дж. Хікса, В. Шарпа, Й. Шумпетера та ін.

Специфіку становлення фінансового ринку в умовах ринкових перетворень економіки України та його макроекономічне значення досліджували в своїх працях такі вітчизняні науковці, як: О. Василик, В. Гейць, А. Гриценко, С. Еш, В. Корнеєв, М. Крупка, Д. Лук'яненко, О. Мозговий, Д. Полозенко, В. Савчук, В. Смагін, В. Федосов, В. Шелудько, І. Школьник та інші. Однак за всієї цінності проведених досліджень багато важливих питань розвитку фінансового ринку в умовах сучасного етапу реформування вітчизняної економіки залишаються недостатньо розробленими. В наш час для зарубіжних і вітчизняних дослідників характерна тенденція до перегляду оцінки ролі

фінансового ринку у зв'язку з кризовими явищами в економіці останніх років. Тому є необхідність у подальших дослідженнях впливу фінансового ринку на соціально-економічний розвиток країни в умовах сучасних трансформацій в економіці.

Цілі статті. Систематизація теоретико-методологічних підходів до визначення макроекономічної ролі фінансового ринку у системі фінансового забезпечення соціально-економічних систем та виявлення його впливу на розвиток економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Роль фінансового ринку в системі фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку країни та її регіонів виражається в результаті здійснення властивих йому фундаментальних функцій, повнота реалізації яких багато в чому детермінована рівнем розвитку фінансового ринку. Слід зазначити, що хоча наявність тісного зв'язку між рівнем розвитку фінансового ринку і інтенсивністю протікання відтворювального процесу в економіці можна вважати давно визнаним фактом, сам характер цього зв'язку до цих пір залишається предметом дискусій економістів.

З одного боку, більшість дослідників та експертів дотримуються позиції, що вперше була чітко сформульована ще Й. Шумпетером [1], і передбачає активний вплив фінансових інститутів на суспільне відтворення за рахунок більш ефективної трансформації заощаджень в інвестиції. З іншого боку, багато відомих науковців і зараз вважають, що фінансовий ринок виконує відносно пасивну роль, яка виражається лише в обслуговуванні виникаючих потреб економіки в посередницьких послугах. До таких дослідників належить, зокрема, Р. Лукас, який заявляє, що значення фінансового ринку для економічного розвитку дуже сильно переоцінюється [2].

Фінансовому ринку завжди відводилося центральне місце в економічних і фінансових теоріях. Обґрунтування ролі фінансового ринку в економічному розвитку країни є основою теорії фінансового посередництва, функціональні дослідження фінансових ринків пов'язані і з цілою низкою інших теорій – економічного зростання, заощаджень та накопичень, грошово-кредитного регулювання. Трактатування ролі фінансового ринку в економічному розвитку країни різними науковими напрямками має свою специфіку, що, перш за все, пов'язано з відмінністю вихідних концептуальних засад. При цьому в характері постановки завдань і відповідно спрямованості висновків теорії знайшли відображення особливості становлення фінансового ринку на різних етапах його розвитку.

Так, на ранніх стадіях становлення фінансового ринку панувала думка, що діяльність фінансових інститутів, під якими зазвичай розумілися банки, пов'язувалася виключно з функцією забезпечення господарського обороту грошима. При цьому стверджувалося, що грошовий фактор не впливає на відносні ціни, що забезпечують рівність попиту і пропозиції, а значить, не зачіпає реальні змінні. Згодом ця позиція була переосмислена науковцями-економістами в умовах стрімкого розвитку фінансового ринку.

Щодо представників класичної школи економічної теорії, то вони розглядали фінансовий ринок більшою мірою у відриві від сфери виробництва, їх роботи швидше містили аналіз окремих аспектів грошового обігу. Повною мірою взаємозв'язок виробничого і фінансового секторів економіки став предметом розгляду тільки в другій половині XIX ст.

Одного з перших дослідників, який запропонував концепцію позитивного впливу грошового ринку на промисловий розвиток, вважають У. Бейджхота. Його праця «Ломбард-Стріт: опис грошового ринку» багато в чому визначила подальший розвиток досліджень, виявивши ряд закономірностей руху капіталу. Пізніше значний внесок в аналіз цього впливу вніс К. Маркс. Однією з відмінних рис його підходу можна вважати неоднозначність оцінки впливу сегментів фінансового ринку на реальний сектор економіки, зокрема кредитного ринку і ринку цінних паперів. Так, в роботах К.

Маркса зазначено, що з одного боку, розвиток ринку акцій сприяє розширенню виробництва та створення нових підприємств, надаючи ресурси, недоступні для окремого капіталіста. З іншого – веде до відокремлення власника капіталу від самого процесу відтворення. Власник стає виключно грошовим капіталістом, а керуючий – найманим працівником, при цьому, оскільки винагорода останнього є заробітною платою, весь прибуток концентрується в руках власника. В цьому і полягає процес відділення фінансового сектора економіки від реального [3, с. 7].

Щодо взаємодії фінансового та реального секторів економіки К.Маркс робить принципово важливий, на наш погляд, висновок, що «оскільки знецінення або підвищення вартості цінних паперів не залежить від руху вартості дійсного капіталу, який вони представляють, багатство нації після такого знецінення або підвищення вартості залишається таким же, яким воно було до нього» [3, с. 8]. Отже, Карл Маркс в своїх працях піднімав питання щодо спекулятивного характеру фінансового ринку, в тому числі в частині його відриву від реального сектора економіки, зростання співвідношення грошової пропозиції у фінансовому і реальному секторах, ризиків, властивих фінансовому ринку.

Слід зазначити, що актуальність цього аспекту, порушеного К. Марксом ще в кінці

XIX ст., багатократно посилилася на сучасному етапі розвитку економіки. Феномен зміни ролі власників акціонерного товариства, які втратили зв'язок з його безпосередньою діяльністю, вже на початку XXI ст. розглядається Джоном Гелбрейтом в роботі «Економіка невинного обману: правда нашого часу» [4, с. 45].

В рамках неокласичних теорій економічної науки роль фінансового ринку в суспільному відтворенні стала пов'язуватися з ефективним розподілом ресурсів в економіці на основі подолання невизначеності результату інвестування і зниження ризику вкладень. Оскільки фундаментальні положення неокласичного напряму побудовані на принципах мінімізації державного втручання в економічні процеси і забезпечення максимальної свободи сил ринкового саморегулювання, роль фінансового ринку розглядається, виходячи з уявлень про повну і автоматичну трансформацію заощаджень в інвестиції, досягнення макроекономічної рівноваги та оптимальності розподілу фінансових ресурсів у суспільному відтворенні. Так, наприклад, відповідно до теорії А. Пігу [5], фінансовий ринок і його інститути є посередником між потенційними і реальними інвесторами, які приймаючи на себе інвестиційні ризики, забезпечують раціональний розподіл капіталу і, як наслідок, стимулювання економічного зростання.

Значення фінансових ринків щодо ефективного розміщення інвестицій в економіці простежується також в роботах інших представників неокласичного напряму.

На думку Х. Патріка, головною функцією фінансового ринку є раціоналізація процесів перерозподілу ресурсів у господарській системі. Р. Голдсміт, досліджуючи роль фінансового ринку в суспільному відтворювальному процесі, приходять до висновку про те, що розвиток кредитних організацій і поширення фінансових інструментів призводить до розподілу функції заощадження (очікування) і функції інвестування (невизначеність) і тим самим розвитку суспільного відтворення [6].

Однак, на думку більшості науковців, кардинальні зміни уявлення про роль фінансового ринку у суспільному відтворювальному процесі пов'язані з роботами Й. Шумпетера. У запропонованій ним теорії поєднуються як елементи неокласичного напряму економічної науки, так і передумови теорії інституціоналізму. Концепція Й. Шумпетера довела неправомірність зведення діяльності фінансових інститутів лише до функції опосередкування актів обміну – трансакційної функції. У своїй науковій праці «Теорія економічного розвитку» Й. Шумпетер аналізує ті внутрішні чинники, що викликають економічний розвиток системи, на відміну від класичної школи, що досліджує умови статичної рівноваги.

Як вважає Й. Шумпетер, щоб підприємці-новатори могли отримати в своє розпорядження кошти виробництва, вони повинні користуватися послугами кредитної системи. Вчений-економіст розглядає кредит як найважливішу умову використання існуючих факторів для створення нових виробничих комбінацій, а банки – як особливий феномен розвитку, як суб'єкти, що, виступаючи від імені народного господарства, видають повноваження на здійснення нових виробничих комбінацій [1, с. 230]. Процес кредитування розглядається ним, перш за все, з народногосподарської точки зору.

Отже, Й. Шумпетер здійснив методологічний поділ ролі фінансового ринку в простому відтворенні («господарському кругообігу») і розширеному відтворенні («процесі розвитку»): з одного боку, це участь інститутів фінансового ринку у грошовому опосередкуванні незмінних господарських процесів, що регулярно повторюються (рутинних), з іншого боку, що не помічалось раніше світовою економічною наукою, це ринкове фінансування інвестицій, що супроводжує зміни в звичайному ході кругообігу. Саме розвиток в повному розумінні цього слова (а не кругообіг), на думку Й. Шумпетера, в принципі має потребу у фінансовому ринку.

На відміну від Й. Шумпетера, що розглядав роль фінансового ринку через призму теорії розвитку, Дж. М. Кейнс аналізує роль фінансового ринку з позицій макроекономічної теорії, що доводить залежність сукупного доходу від поточного стану фінансових умов інвестиційного процесу. Згідно з кейнсіанським підходом, припущення неокласиків щодо повної і автоматичної трансформації заощаджень в інвестиції є неправомірними. Відмовившись визнати створення купівельної сили як ключового чинника інвестиційного процесу, Дж. М. Кейнс запропонував альтернативну логіку обґрунтування ролі фінансового ринку в господарській системі. Основою його міркувань стало звернення до тріади фундаментальних психологічних чинників: «психологічної схильності до споживання, психологічного припущення про майбутні доходи від капітальних активів і психологічного сприйняття ліквідності» [7, с. 230].

Слід наголосити на тому, що концепція Дж. М. Кейнса багато в чому стала результатом дослідження кризових явищ під час Великої депресії 1929-1933 рр. Тому не дивно, що його підхід до значення фінансового ринку і характеру його впливу на реальний сектор економіки досить критичний. Згідно з кейнсіанським підходом, фінансовий ринок, з властивою йому спекулятивної природою, є істотним чинником «нестійкості системи». На думку Кейнса, спекулятивний характер угод на фінансовому ринку, націлених на короткострокову вигоду, вносить спотворення в інвестиції і в реальному секторі економіки, через їх зовнішнє фінансування, таким чином, стаючи джерелом невизначеності і збільшуючи ризик кризових явищ [7, с. 225].

В рамках нової інституційної теорії роль фінансового ринку в суспільному відтворенні пов'язується, в першу чергу, зі здатністю його інститутів концентрувати і транслювати інформацію, зменшувати інформаційну асиметрію, і внаслідок цього мінімізувати трансакційні витрати. В контексті такої теорії фінансові інститути розглядаються як підприємства, що спеціалізуються на зборі і використанні інформації: вони є організаціями, які служать джерелом інформації і тим самим запобігають її асиметрії.

В результаті «інформаційної» спеціалізації фінансових інститутів з'являються інші фінансові продукти і послуги, в тому числі і ті, які передбачають управління ризиками. Оскільки нові технології обробки і передачі інформації призводять до виникнення нових видів фінансових інструментів, тому зростає необхідність розвитку фінансових інститутів для її збору і використання. Інформація про ефективність використання тих чи інших ресурсів розпорошена між економічними агентами, фінансовий ринок консолідує цю інформацію. При цьому, чим більший обсяг ресурсів залучений в ринковий обмін, опосередкований обігом фінансових інструментів, тим вище інтенсивність протікання відтворювального процесу.

В сучасних умовах фінансові інструменти перестають бути чисто національними регуляторами економічного розвитку і перетворюються в суттєвий засіб економічного і політичного впливу одних країн на інші. Створені за останні десятиліття інформаційні системи посилюють здатність фінансового капіталу до швидкого переміщення. Міжнародні переміщення капіталу в більшості випадків є короткостроковими і можуть швидко змінити напрямки при поліпшенні або погіршенні умов в тій чи іншій країні. Стихийний характер протікання процесів, динамізм і постійна зміна форм діяльності на фінансових ринках пов'язані з високими ризиками. Разом з тим слід зазначити, що глобалізація, інформаційні технології, фінансові інновації, використання сучасних методів управління портфелями активів дозволяють виробити особливу систему управління ризиками та їх оптимізації: ризики переміщуються туди, де вони можуть бути оцінені, ідентифіковані та контрольовані.

Вже доведено світовою практикою, що в умовах слабого розвитку фінансової інфраструктури економіка країни або регіону приречена на низькі темпи зростання і зниження інвестиційної привабливості, оскільки сучасний інвестиційний процес невід'ємний від високорозвиненого фінансового ринку. На думку дослідників, чим більш відсталою є економіка і чим пізніше починається її реформування, тим важливіша політика стимулювання пропозиції через фінансові ринки.

Отже, представлені підходи в контексті аналізу впливу фінансового ринку на економічний розвиток країни дозволяють обґрунтувати положення про те, що фінансовий ринок впливає на суспільний відтворювальний процес та економічне зростання країни за напрямками, заданими його фундаментальними функціями. Серед них традиційно виділяють: 1) мобілізація заощаджень і трансформація їх в інвестиції; 2) сприяння обміну товарами і послугами; 3) надання інформації про можливості інвестування і розподілу капіталу; 4) моніторинг інвестицій і здійснення корпоративного управління після здійснення фінансування; 5) спрощення диверсифікації та управління ризиками. Очевидно, що ефективне виконання цих функцій фінансовим ринком здатне призвести до прискорення економічного зростання. Разом з тим реалізація зазначених функцій залежить від цілого ряду факторів, серед яких особливу значимість мають глобальні, трансформаційні та інституційні чинники.

Сучасний фінансовий ринок в Україні ще перебуває в стадії формування. Його основна проблема полягає в нездатності забезпечити ефективний перерозподіл фінансових ресурсів, необхідний для вирішення завдань модернізації вітчизняної економіки і надання інноваційного імпульсу відтворювальним процесам. Переважно це пов'язано з нерівномірністю руху фінансового капіталу в регіональному розрізі, неоднорідністю економічного і фінансового простору країни, регіональною асиметрією за масштабами фінансового потенціалу, локалізацією фінансової інституційної інфраструктури, ступенем інвестиційної привабливості. Тому для вирішення зазначених проблем та забезпечення виконання вітчизняним фінансовим ринком його функцій необхідно впроваджувати реформи в усіх сегментах фінансового сектору, що здатні забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток країни та її регіонів за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами країн з розвинутим фінансовим ринком, зокрема ЄС.

Список використаних джерел:

1. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер. – М. : Директмедиа Паблицинг, 2008.
2. Lucas R.E. On the Mechanics of Economic Development. Journal of Monetary Economics, July 1988, 22 (1). P 3.
3. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т.3. Ч. 2. / К. Маркс. – М.: Политиздат, 1983.
4. Гэлбрейт Дж. Экономика невинного обмана: правда нашего времени / Джон Гэлбрейт. – М.: Европа, 2009. – 88 с.
5. Pigou A.C. Industrial Fluctuations. L., 1927.
6. Goldsmith R. Comparative National Balance Sheets. – University of Chicago. Press, Chicago, II, 1985.
7. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. – М.: Директмедиа Паблицинг, 2008.

Рецензент: д.е.н., професор Вахович І.М.